

Від редактора

Editorial

Радіологічні обстеження — рентгенівські знімки, КТ чи УЗД наразі проводять практично усім хворим, які потребують серйозного (і не тільки) лікування. Загалом щороку у світі виконуються мільярди тільки медичних рентгенологічних досліджень. Така ситуація зумовлена, вочевидь, провідною роллю радіологічного обстеження хворого в установленні чи підтвердженні діагнозу. На основі таких фактів стверджується, що сучасна радіологія забезпечує встановлення 90 % діагнозів, тобто її роль у наданні адекватного лікування визначальна.

Виходячи з важливості радіології в сучасній медицині і розуміючи, що всі можливості її можуть бути повноцінно реалізовані тільки за умови високої кваліфікованості лікаря-радіолога, Спілка Європейських медичних спеціалістів (UEMS) затвердила нову, переглянута редакцію (2005) Європейської Хартії навчання з діагностичної радіології, запропоновану Європейською Асоціацією радіологів (EAR). Нова Хартія (її переклад українською був опублікований у журналі — див. УРЖ, — 2006, Т. XIV, вип. 4; 2007, Т. XV, вип. 1) рекомендує для всіх членів EAR як обов'язкове 5-річне післядипломне навчання для отримання сертифіката лікаря-радіолога.

У Вступі Хартії говориться: «Радіологія становить медичну клінічну спеціальність, що охоплює всі аспекти одержання медичних зображень, які дають інформацію про анатомію, патологію, гістопатологію і функціонування органів і систем при хворобливих станах. Вона включає також інвазивні методи діагностики і мінімально інвазивні лікувальні маніпуляції під контролем зображень». А в Параграфі 2 Вступу підкреслено: «Радіологи — це клініцисти, і їм необхідна добра клінічна підготовка із суміжних дисциплін».

Президент EAR проф. N. Gourtsoyiannis, віце-президент EAR проф I.W. McCall і голова Європейського комітету з освіти проф. P.A. Grenier у своїй Передмові до Хартії висловлюють надію, «що документ стане також допомогою для національних товариств [з радіології] у спілкуванні з урядами щодо забезпечення високоякісних п'ятирічних програм навчання в кожній європейській країні».

Наразі в Україні діє відмінна від викладеної в Хартії схема радіологічної освіти. На наш погляд, її відмінності від запровадженої в країнах Європейського Союзу (ЄС) істотні.

По-перше, первинна спеціалізація з радіології — інтернатура (еквівалент резидентури) — здійснюється протягом 1,5 року, що у 3,3 разу менше, ніж у ЄС. І програма з підготовки радіологів через інтернатуру далека від Хартії, що інакше й не може бути за такої обставини.

По-друге, допускається видача сертифікатів на право роботи з КТ-, МРТ- та УЗ-апаратами лікарям інших спеціальностей, які не пройшли навчання навіть у 1,5-річній інтернатурі з радіології.

По-третє, в офіційному перелікові медичних лікарських спеціальностей України в розділі «Радіологія» повна невідповідність аналогічній системі, що діє в країнах ЄС.

Як результат першої і третьої відмінностей, виникає питання: чи зважили ініціатори впровадження в українську систему медичної освіти Болонського процесу на ці відмінності? Принаймні в радіологічній освіті українській варіант Болонського процесу стає порожньою формою.

З другої відмінності маємо практичний результат: на жаль, далеко в не поодиноких випадках у звітах про КТ- чи МРТ-обстежен-

ня знаходиш свідчення, що «радіолог» не бачить очевидного, а побачене інтерпретує недолуго, тобто ресурси витрачаються не тільки неефективно, а навіть на шкоду.

Таким чином, маємо підстави твердити, що існуюча система радіологічної освіти в Україні дискредитує цю спеціальність як провідну в забезпеченні якісної медичної допомоги і призводить до прямих економічних втрат, позаяк одне з найвартісніших медичних обладнань — радіологічні діагностичні апарати (терапевтичні тим паче) не дають очікуваної від них користі суспільству.

Старовинна велика істина для медичної практики, яка афористично сформульована латиною як: «*Qui bene diaqnoscit bene curat*», нині майже не згадується ні усно, ні в текстах. Як це не дивно, саме радіологія, надто сучасна, спричинилася до цього: завдяки радіології діагностика як дисципліна і лікарська діяльність нині відокремилась від лікування. Але істина щодо базового значення вправної діагностики в успіхові лікування залишається. Тому ця стара істина наразі може бути перефразована: **«в лікарні, де добрі діагности, добре лікують»**. Здається, що у свідомості сучасних лікарів, на превеликий жаль, склалася впевненість, що саме лікуючий лікар є «клініцистом», що саме він — головна фігура в наданні адекватної, тобто ефективної медичної допомоги хворому. Можна нерідко почути від адміністраторів лікарень такий дивовижний термін — *«параклінічні служби»*, під яким розуміють патоморфологічне і радіологічне (консервативно його досі іменують рентгенологічним або ж рентгенорадіологічним) відділення і клініко-діагностичну лабораторію. І це при тому, що в багатьох лікарнях існують діагностичні відділення або навіть діагностичні центри, основою оснащення яких є сучасні апарати променевої діагностики — КТ, МРТ, УЗ-апарати, ангіографи, мамографи і обов'язково — класичні рентгенодіагностичні. Мабуть, саме така психологічно хибна недооцінка радіологічної діагностики і спричиняє недооцінку необхідності належної підготовки радіологів — лікарів-клініцистів, як це сфор-

мульовано і підкреслюється в Хартії. Припускаю, що хтось не погодиться з особливою роллю радіології в сучасній клінічній діагностиці (мав нагоду бути свідком такої незгоди), на що відповім словами І. Шиллера: «Істина ніяк не страждає від невизнання її будь-ким».

Висновки:

1. Інтернатуру з радіології необхідно продовжити бодай до 3 років, що дасть економічний ефект — від добре підготовленого спеціаліста вочевидь більше користі суспільству.

2. Без підготовки в інтернатурі не видавати сертифікати лікаря-радіолога.

3. Привести у відповідність до Хартії перелік радіологічних спеціальностей і програми навчання в інтернатурі.

Стосовно додипломного викладання радіології в медичних вузах.

Вплив на медичну практику нового методу діагностики і лікування за допомогою відкритого в 1895 р. ікс-випромінення був настільки значним, що піонери рентгенодіагностики ввели викладання його студентам-медикам університетів практично зразу після відкриття. Спершу це робилося на кафедрах терапії чи хірургії, а на початку 20-х років в університетах та медичних інститутах були відкриті кафедри рентгенології, які очолили кращі спеціалісти з цього фаху, що ще тільки народжувався. Нині ж в Україні з різних причин на посади завідувачів кафедр призначають і не радіологів, а самостійні кафедри радіології в переважній більшості медичних ВНЗ України ліквідовані.

Із 1953 року на кафедрах рентгенології додатково почали викладати променеву терапію, яка розквітала з появою нових джерел випромінення, зокрема, радіонуклідів, і радіонуклідну діагностику. Кафедри були перейменовані на кафедри рентгенології та радіології, відповідно до поглядів того часу. На цей навчальний предмет відводилось разом 120 годин лекцій і практичних занять. Наприкінці 70-х років при черговій «реформі» медичної освіти час, що відводився на викладання дисципліни радіології та рентгенології було скорочено, що призвело до втрати викладацьких кадрів,

а частина кафедр стала курсами при різного профілю інших кафедрах. На щастя, ця «реформа» протрималася недовго, навчальний час відновили в колишньому обсязі і це дало можливість відновити кафедри рентгенології і радіології.

Останні роки відзначились у викладанні нашої дисципліни вже під сучасною назвою «радіологія», ще значнішою «реформою» — кількість академічних годин на лекційний курс і практичні заняття скоротили до 78. Більшість кафедр зникло.

Оскільки неможливо заперечити мудрість наших попередників стосовно розуміння значення радіології для медицини, а надто радіології в її новітньому стані, маємо констатувати регрес, якщо не сказати — **деградацію**, у загальній навчальній програмі медичної освіти в наших медичних ВНЗ. На жаль, недолугість розуміння ролі і мети додипломного викладання радіології в них оселилась і серед нас, професорсько-викладацьких кадрів кафедр радіології додипломної освіти.

Якість навчальної програми редакції 2006 року, за якою ми маємо вчити наших студентів радіології, в деталях не буду коментувати. Достатньо тільки взяти в руки і прочитати обкладинку і вихідні дані (стор. 2): укладачів — 8 осіб, рецензентів — 3, програма ухвалена Комісією з медицини Науково-методичної ради Міносвіти, погоджена з керівником Центрального методкабінету з вищої медичної освіти МОЗ'у і затверджена заступником Міністра охорони здоров'я. Ще, мабуть, були коректори-філологи. А на обкладинці читаємо: «Програма навчальної дисципліни». Не роблю закиду стосовно «дисципліни» — коректурні помилки, можна сказати, майже фатальне явище, не дарма в нотатнику І. Ільфа є така юморина: «Двадцять раз держали коректуру, измучились, а когда книга была издана, на обложке прочитали — «Британская энциклопедия». Та все ж! Адже стільки укладачів і рецензентів!

Серйозне інше. Якщо заглянути в будь-який тлумачний словник чи то української, чи то російської мови, побачимо, що слово дисцип-

ліна має чітке визначення — навчальний предмет, галузь наукового знання. З цього випливає, що «навчальна дисципліна» те ж саме, що «масляна олія». Хіба, можливо, додаток «навчальна» до «дисципліна» зроблено, щоб було зрозуміло усім, що йдеться саме про навчальний предмет, а не про «певний порядок», який порушувати заборонено. Та все ж слово «навчальна» тут не зайве, тільки йому належить стояти поряд зі словом «програма» — «навчальна програма», бо бувають дуже різні програми, наприклад, передвиборчі. Лише три слова, а виходить, що правильно сказала якимось Ганна Герман: «Грамотність? Та кому вона потрібна?».

Останній раз нарада завідувачів кафедр радіології додипломного навчання в Україні була проведена під патронатом професора В.І. Мілька, завідувача опорної з нашого фаху кафедри Київського медичного інституту на початку 80-х років минулого сторіччя. Відтоді таких нарад не було. Тому дивує зазначена у вихідних даних нашої Програми така інформація: «Програма обговорена і ухвалена на засіданні міжкафедральної наради однопрофільних кафедр ВМНЗ (протокол № 1 від 13.09.2005 р.)». Зрозуміло, що після вищенаведеного розгляду заголовка документа, я не дивуюсь словосполученню «засідання міжкафедральної наради» (з грамотністю в нас таки важко!). Дивує, навіть приголомшує мене інше. Шановні колеги, не ображайтеся на мене, я тільки закликаю вас у такий дошкульний спосіб, щоб почули мене: давайте будемо, щонайменше, коректними один до одного. Таке лукавство щодо «засідання міжкафедральної наради», якої не було, є неетичним по відношенню до своїх колег, бо перекладає на них відповідальність за якість програми.

Отже, висновки щодо стану додипломного викладання радіології у вузах України:

1. Необхідно негайно зібрати дійсну нараду завідувачів кафедр та курсів, де відсутні кафедри, для обговорення і прийняття рішень щодо актуального стану справи, мети додипломної освіти студентів-медиків з радіології, змісту і обсягу знань, які мають бути включені до

навчальної програми тощо (не пізніше вересня поточного року).

2. Необхідно негайно підготувати нову програму додипломного навчання з радіології, яка б відповідала меті такого навчання майбутніх лікарів різних нерадіологічних спеціальностей (!). Така програма має бути результатом консенсусу різних поглядів усіх, хто причетний до справи додипломного викладання радіології.

Для об'єднання нашої педагогічної радіологічної спільноти роблю перший крок — відкриваю проект публікації інформаційних матеріалів в «Українському радіологічному журналі» щодо стану радіологічних кафедр і

курсів, їх педагогічного складу, наукових досягнень і проблем. На мій погляд, така інформація сприятиме нашому згуртуванню для вирішення існуючих проблем, спільних для всіх нас.

Закликаю до небайдужості в нашій загальній справі і до відгуку на мій заклик.

*З повагою,
член-кореспондент АМНУ
професор М.І. Пилипенко,
головний редактор «Українського радіологічного журналу»
завідувач кафедри радіології і радіаційної медицини
Харківського національного медичного університету*

Харківська медична академія післядипломної освіти. Кафедра променевої діагностики і дитячої рентгенології

Kharkiv Medical Academy of Post-graduate Education.
Department of Radiodiagnosis and Pediatric Radiology

Кафедра променевої діагностики і дитячої рентгенології створена на початку 2008 р. шляхом об'єднання кафедр променевої діагностики і загальної та педіатричної рентгенології.

Перша з них була заснована як кафедра рентгенології у 1928 році професором Йосипом Григоровичем Шліфером, який очолював її до 1943 року. З 1944 до 1975 року завідувачем кафедри був проф. Олександр Абрамович Лемберг. З його ініціативи вперше в Україні серед кафедр рентгенології системи післядипломної освіти в програмі та навчальному плані було виділено розділ, присвячений особливостям діагностики захворювань дитячого віку. В 1975 році кафедру очолив проф. Юліан Тодосійович Кіношенко, який і керував нею до 2006 року, коли кафедру було перейменовано на кафедру променевої діагностики.

Історичним для неї став 1990 рік, коли від кафедри відокремилася перша в Україні кафедра рентгенології дитячого віку, яку очолив учень проф. О.А. Лемберга професор Ми-

хайло Іванович Спужак. Кафедра проводила навчальну роботу до 2007 року. Виходячи з потреб практичної охорони здоров'я та профілю викладання, в 2005 році кафедру рентгенології дитячого віку перейменовано в кафедру загальної та педіатричної рентгенології.

В різні роки у цьому колективі працювали доценти Володимир Семенович Брежнев, Георгій Андрійович Бурлаченко, Данило Борисович Степенський, Віктор Миколайович Артющков, Іван Петрович Щелкунов, Володимир Ілліч Кулинський, Михайло Абрамович Гінзбург, Ольга Антонівна Шевцова, Ніна Сергіївна Резцова, Віра Олександрівна Хажинська, Любов Миронівна Біла та ін.

За час існування кафедрями проведено більше 1000 циклів різної тематичної спрямованості, на яких підготовлено майже 25000 лікарів-радіологів та інтернів.

З 2008 року колектив очолює доктор медичних наук професор Михайло Іванович Спужак. У штаті кафедри — професори, доктори медичних наук Юліан Тодосійович Кіношенко

і Олена Петрівна Шармазанова, доценти — кандидати медичних наук Іван Омелянович Крамний, Ігор Олександрович Вороньжев, Микола Олександрович Бортний, асистенти — канд. мед. наук Наталія Сергіївна Лисенко, канд. мед. наук Руслан Юрійович Чурин, Вікторія Вікторівна Шаповалова і Олена Володимирівна Волковська.

Клінічними базами кафедри є потужні лікувально-профілактичні заклади, оснащені сучасною діагностичною і лікувальною апаратурою (зокрема КТ і МРТ), що дає змогу проводити навчальний процес на високому рівні. Серед них — ДУ «Інститут патології хребта і суглобів АМНУ», ДУ «Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків АМНУ», Клінічна лікарня швидкої та невідкладної медичної допомоги, Клінічна багатопрофільна лікарня № 17, Обласна дитяча інфекційна клінічна лікарня, Обласна клінічна травматологічна лікарня, Міська багатопрофільна лікарня № 8, Клінічна багатопрофільна лікарня № 13, Міський клінічний пологовий будинок з неонатологічним стаціонаром, Міська поліклініка № 21. У базових клініках створено всі умови для проведення практичних занять.

Співробітники кафедри постійно проводять лікувально-діагностичну роботу на навчальних базах кафедри, систематично консультуючи лікарів базових відділень міста, рентгенологів області і країни, беруть участь у роботі конференцій, семінарів, атестаційних комісій, організують і проводять обласні науково-практичні конференції для фахівців з променевої діагностики міста та області. Наукові здобутки колективу постійно впроваджуються в клінічну практику.

Основним завданням науковців у теперішніх умовах є постійне удосконалення педагогічного, наукового і діагностичного процесу. На кафедрі проводиться навчання інтернів, лікарів на циклах спеціалізації (вторинної, тривалістю 5 міс., та після закінчення інтернатури за фахом радіологія — 3 міс.), на передатестаційних циклах для рентгенологів.

Крім того, кафедра проводить низку циклів тематичного удосконалення, зокрема: «Проме-

нева діагностика захворювань органів дихання і середостіння», «Променева діагностика захворювань системи опори та руху», «Невідкладна променева діагностика захворювань різних органів і систем», «Променева діагностика захворювань органів черевної порожнини та заочеревинного простору», «Актуальні питання променевої діагностики захворювань дитячого віку», «Рентгенодіагностика легеневого та позалегенового туберкульозу», «Комп'ютерна томографія в діагностиці захворювань різних органів і систем», «Магнітнорезонансна томографія в діагностиці захворювань різних органів і систем», «Променева діагностика у вертебродіагностиці», «Диференційна рентгенодіагностика», «Рентгенодіагностика в неонатології» і т. ін. Для поліпшення теоретичної і практичної підготовки лікарів-інтернів викладацьким колективом кафедри розроблений і проводиться за 78-годинною програмою цикл ТУ для керівників-інтернів на базах «Особливості викладання променевої діагностики лікарям-інтернам». Останній навчальний план, як і ряд вищенаведених, враховує перехід до викладання в кредитно-модульній системі на засадах Болонської декларації.

За роки існування у відповідь на запити Управління охорони здоров'я кафедрою проведено близько 30 виїзних циклів: у Львові, Чернівцях, Тернополі, Кіровограді, Ужгороді, Сумах, Дніпропетровську, Сімферополі, Черкасах і т. ін.

Для технічного забезпечення навчального процесу застосовуються комп'ютери, мультимедійні проектори, слайдоскопи та інше. У навчальному процесі широко використовується наочний матеріал — понад 200 таблиць та 2200 слайдів, схеми тощо.

Значну роботу проводять співробітники кафедри з підготовки наукових кадрів та фахівців-рентгенологів високої кваліфікації через аспірантуру, клінічну ординатуру, магістратуру. Тут навчаються 3 клінічних ординатори з України: Юрій Анатолійович Коломійченко, Ніна Олександрівна Оборіна та Олексій Володимирович Максимішин і 4 ординатори-іноземці: Чанту-

ридзе Варазі (Грузія), Чарквіані Магда (Грузія), Халфалла Абуобейдат (Судан) і Магді Авад Махамед (Судан).

Основними напрямками наукових досліджень кафедри є вивчення стану різних систем, зокрема структурно-функціонального стану кісток у дітей і дорослих при різних захворюваннях опорно-рухового апарату, вивчення змін кісток при нейроендокринних захворюваннях. Проводяться дослідження, спрямовані на поліпшення рентгенодіагностики захворювань дихальної, статевої та травної систем у дітей і підлітків. На кафедрі за роки існування виконано 6 докторських і 29 кандидатських, виконуються 1 докторська і 4 кандидатських дисертацій. Колективом видано 18 монографій, зокрема: «Рентгенодіагностика ендокринних остеопатій», «Рентгенограметрія в педіатричній рентгенології», «Рентгенодіагностика гострих запальних захворювань органів дихання у дітей», «Заболевания околощитовидных желез», «Кульшовий суглоб», «Захворювання суглобів» і т. ін.

Тільки за останнє десятиріччя на кафедрі підготовано і видано 23 навчальних посібники, зокрема й для самостійної роботи слухачів і інтернів, 5 методичних рекомендацій, 7 інформаційних листків, отримано 32 свідоцтва на винаходи. Оpubліковано понад 2000 наукових праць у журналах та збірниках. На кафедрі створений банк тестових питань з різних розділів променевої діагностики, які дозволяють контролювати ефективність викладання.

Співробітники кафедри постійно беруть участь і виступають з доповідями на міжнародних і українських з'їздах, конгресах, конференціях радіологів, ортопедів-травматологів, геронтологів, ендокринологів, педіатрів. Кафедра організовує науково-практичні конференції для популяризації своїх досягнень у Харкові, Львові, Сумах, Кіровограді тощо.

Співробітники кафедри виконують і великий обсяг громадської роботи, беруть найактивнішу участь у діяльності Харківського відділення Асоціації радіологів України, проведенні Дня рентгенолога. Проф. М.І. Спужак — експерт Національної комісії з радіаційного

захисту населення України, член ревізійної комісії Асоціації радіологів України, член редакційної колегії «Українського радіологічного журналу», журналу «Променева діагностика, променева терапія», член двох спеціалізованих вчених рад та атестаційної комісії. Проф. Ю.Т. Кіношенко — експерт Національної комісії з радіаційного захисту населення України, голова Харківського відділення Асоціації радіологів України, член Правління і ревізійної комісії Харківського медичного наукового товариства, атестаційної комісії. Проф. О.П. Шармазанова — заступник голови Харківського відділення Асоціації радіологів України, член редакційної колегії журналу «Променева діагностика, променева терапія», спеціалізованої вченої ради. Доц. І.О. Крамний — член Правління Харківського відділення Асоціації радіологів України, обласний позаштатний спеціаліст з дитячої рентгенології, член атестаційної комісії. Доц. І.О. Вороньжев — член Правління Харківського відділення Асоціації радіологів України. Доц. М.О. Бортний — член редакційної колегії «Рентгенологічного вісника» і журналу «Рентгенологія-практика». Ас. Р.Ю. Чурилін — секретар Правління Харківського відділення Асоціації радіологів України.

Післядипломна освіта — найважливіша ланка безперервного професійного розвитку лікарів. Колектив кафедри променевої діагностики і дитячої рентгенології докладає всіх зусиль для надання фундаментальних теоретичних знань і оволодіння практичними навичками як лікарями України, так і близького та далекого зарубіжжя.

Запрошуємо на навчання на кафедру. Навчання лікарів з лікувально-профілактичних закладів, підпорядкованих МОЗ України, безплатне. Завжди раді зустрічі з Вами, шановні колеги!

Адреса кафедри:
вул. Корчагінців, 58, Харків, 61176, Україна
Телефони: (057)738-70-80; (057) 349-83-84.

Професор М.І. Спужак і доцент І.О. Крамний

Кримський державний медичний університет ім. С.І. Георгієвського.

Кафедра променевої діагностики і променевої терапії

Crimean State Medical University named after S.I. Georgievsky.
Department of Radiation Diagnosis and Radiation Therapy

Завідувач кафедри променевої діагностики і променевої терапії КДМУ професор Олексій Іванович Крадінов

До 1917 р. у Сімферополі був лише один рентгенівський апарат ще з числа найперших конструкцій із ртутним переривачем. Без підсилювальних екранів виробництво знімків тривало до 90–100 секунд. Навчання зі студентами Таврійського університету на медичному факультеті проводили з використанням цього апарата.

Після організації в 1931 р. Кримського медичного університету до 1953 р. радіологію викладали лікарі-рентгенологи Є.Я. Немчинов і В.М. Сахарова на кафедрі пропедевтики внутрішніх хвороб.

У 1953 р. у інституті було виділено самостійний курс рентгенології та введено викладання медичної радіології. Однак повноцінної клінічної бази ще не існувало. В наступ-

Працівники кафедри біля університетської клініки

ному п'ятиріччі розпочалося будівництво радіологічного корпусу при обласній клінічній лікарні, в якому згодом було організовано радіологічне відділення.

Прискоренню процесу появи кафедри рентгенології значною мірою сприяла активна робота асистента Антона Антоновича Ловчикова. Кафедру, засновану 1960 р., відтоді й до 1967 р. очолювала доцент Ніна Миколаївна Грановська, яка закінчила аспірантуру при кафедрі рентгенології Ленінградського медичного інституту у професора М.І. Немєнова.

В 1958 р. було встановлено гамма-апарат ГУТ-Со-400, на якому проводили дистанційну променеву терапію. На кафедрі почали надходити мічені радіонуклідні речовини: радіоактивний йод, фосфор, натрій. За допомогою радіоактивного йоду досліджували накопичувальну функцію щитоподібної залози і лікували гіпертирози й сириномієлії. Радіоактивним фосфором проводили терапію захворювань крові.

У науковій роботі співробітників кафедри і відділення сформувався два напрямки. Курортна тематика вивчала механізм дії лікувальних грязей. Було доведено активний і тривалий вплив газоподібного сірководню при аплікаціях лікувальних грязей. У шкірі на місці аплікацій відзначалася тривала активізація кровообігу, мікроскопічно виявлено клітинну інфільтрацію.

Заняття із зарубіжними студентами з променевої діагностики в кабінеті СКТ університетської клініки

Діагностичне лікувальне використання радіоактивного йоду дало великий клінічний матеріал, на підставі якого було виконано низку робіт, зокрема, й кандидатську дисертацію асистента А.А. Ловчикова. В ній та інших публікаціях цього автора було розглянуто питання диференційної діагностики гіпертироїдної форми зобної хвороби і клінічно подібних станів.

З 1967 р. кафедру рентгенології і медичної радіології очолює доктор медичних наук, заслужений працівник вищої школи України, заслужений діяч науки і техніки АР Крим професор О.І. Крадінов. Олексій Іванович був направлений до Кримського медичного інституту Міністерством охорони здоров'я України по завершенні аспірантури й успішному захисті кандидатської дисертації в Харківському медичному інституті на тему: «Сегменти серця і великих судин при гіпертонічній хворобі» в 1959 р. (науковий керівник — завідувач кафедри рентгенології професор Ю.А. Бурлаченко).

При кафедрі було введено аспірантуру і клінічну ординатуру. Кафедра розміщується на базі радіологічного і рентгенологічного відділень Республіканської Кримської клінічної лікарні ім. М.О. Семашка й університетської клініки. У навчальному та діагностичному процесі почали використовувати сучасні рентгенодіагностичні апарати з електронно-оптичними перетворювачами, гамма-камеру із системою автоматизованої обробки результатів, радіоізотопну лабораторію, де щоденно проводять дослідження хворих з вивчення функції печінки й нирок, радіоізотопну мієлографію, оцінку функції щитоподібної залози, радіоімунологічні дослідження.

Крім того, в радіологічному відділенні є сучасна кобальтова установка АГАТ-1, на якій проводять променеве лікування онкологічних хворих.

Багатопланова наукова діяльність співробітників кафедри рентгенології і медичної радіології спрямована на вивчення функціонально-морфологічного стану травного апарату після первинних і повторних реконструктив-

них операцій на шлунку (О.І. Крадінов, Н.Н. Волобуєв, В.І. Прокопенко, В.І. Чирва, П.Б. Мочалов, Н.В. Воронов).

Проведені з цієї тематики дослідження завершилися захистом О.І. Крадіновим докторської дисертації на тему: «Функціонально-морфологічний стан шлунково-кишкового тракту» і Н.Н. Волобуєвим на тему: «Реконструктивна еюногастропластика в лікуванні демпінг-синдрому» в 1975 р. та кандидатських дисертацій О.П. Прокопенка, В.І. Чирви, П.Б. Мочалова, Н.В. Воронова та Амера Джаркес.

Проведені дослідження оперованого шлунка після первинної еюногастропластики і реконструктивних операцій з приводу демпінг-синдрому дали можливість виділити в післяопераційному перебігу три періоди: ранній — до 30 днів; адаптації — до 1 року; пізній період — більше 1 року після операції.

Аналіз досліджень оперованого шлунка дозволив виявити закономірності його функціонально-морфологічних змін у різні терміни після операції та розробити рентгенологічні критерії оцінки компенсації і декомпенсації функції такого органа за допомогою введеного шлунково-кишкового індекса (О.І. Крадінов).

У пізньому післяопераційному періоді після редуоденізації і первинної еюногастропластики функціональні й анатомічні властивості кукси шлунка і тонкокишкового трансплантата дали можливість розцінювати їх як «єдине функціонально-анатомічне ціле» (О.І. Крадінов).

Комплексне клініко-рентгенологічне дослідження шлунково-кишкового тракту і жовчного міхура в хворих з демпінг-синдромом і у віддаленому періоді після редуоденізації виявилось об'єктивним методом оцінки стану травного апарату після операцій (О.П. Прокопенко).

Вивчення рентгеноморфологічного і функціонального стану жовчного міхура до і після редуоденізації виявило явища «синергізму» функції оперованих шлунка і жовчного міхура (В.І. Чирва).

Рентгенодіагностика ускладнень у ранньому й пізньому періодах після селективної про-

ксимальної ваготомії з приводу виразкової хвороби 12-палої кишки, проведена аспірантом Амером Джаркес, допомогла розробити алгоритм і стандартизацію рентгенологічного дослідження оперованого шлунка для ефективної діагностики ускладнень.

Значне місце в наукових дослідженнях належало рентгенологічному макро-мікроангіографічному дослідженню артеріальної архітектоніки паренхіматозних органів. Доцентом В.Г. Степановим розроблено спосіб морфолого-функціонального аналізу судинної архітектоніки внутрішніх органів, що дало можливість подати ці складні дослідження у вигляді докторської дисертації на тему: «Дослідження структурно-функціональної організації тканинного, органного і системного кровообігу» (1994 р.).

Результати комплексного рентгенопневрополіграфічного, радіопневрографічного й мікроангіографічного досліджень, проведених В.О. Черноротовим, лягли в кандидатську дисертацію на тему: «Рентгенологічне і радіонуклідне дослідження в діагностиці хронічних неспецифічних захворювань легень» (1985 р.).

«Морфологічна характеристика змін міокарда і його судинного русла під впливом операційної травми в осіб похилого віку» — такою була тема кандидатської дисертації аспіранта Ель Сайєд-Абад Ель Фаттаха (1981 р.).

Аспірант К.А. Куніцин виконав наукову роботу «Стан малого кола кровообігу в оцінці ефективності лікування хворих на хронічні неспецифічні захворювання». Кандидатську дисертацію на цю тему він захистив у 1981 р. Вивченню медичних наслідків Чорнобильської катастрофи була присвячена докторська дисертація Н.І. Чефранової, виконана на кафедрі променевої діагностики і променевої терапії і кафедрі дитячих інфекційних хвороб.

В міру збільшення контингенту вітчизняних, зарубіжних, англомовних студентів колектив кафедри розширювався. У викладацькому складі працюють професор В.Г. Степанов, доценти: О.П. Прокопенко, В.В. Опришко, В.О. Черноротов, Б.А. Шалабасов,

А.В. Заїкін; асистенти: кандидати медичних наук В.І. Чирва, А.І. Цьохла, В.Г. Гусаров, А.В. Філіппов, С.М. Бобров, С.О. Дмитрюк і О.В. Черноротова.

При кафедрі завершили клінічну ординатуру 25 українських і зарубіжних лікарів, 3 пройшли навчання в магістратурі.

Наукові дослідження останніх років присвячені розробці стандартизації ранньої діагностики злоякісних новоутворів гортаноглотки до й після променевої терапії (В.В. Опришко) і запально-дегенеративних змін хребта за допомогою сучасних технологій — рентгенівської комп'ютерної томографії, магнітнорезонансної томографії й ультразвукової доплерографії (О.І. Крадінов, В.В. Опришко, В.О. Черноротов, О.П. Прокопенко, А.І. Цьохла, С.М. Бобров, О.В. Філіппов).

Водночас розширюється й тематика наукових досліджень. Аспірант В.А. Кубишкін виконує дисертацію на тему: «Система протеолізу, апоптоз і антиендотоксинний імунітет в реакціях організму при променевої терапії злоякісних новоутворів», асистент О.В. Черноротова — на тему «Діагностичні критерії оцінки ефективності санаторно-курортної реабілітації хворих на туберкульоз легень».

У зв'язку із швидким впровадженням у медицину сучасної радіологічної техніки, зокрема комп'ютернотомографічної, магнітнорезонансної, ультразвукової, гамма-сцинтиграфічної апаратури та іншого, розвитком комплексних променевих цифрових технологій, загальної комп'ютерної медицини на кафедрі променевої діагностики і променевої терапії здійснюється нова стратегія навчання, заснована на переході від роздільного викладу питань рентгенодіагностики, радіонуклідної діагностики, променевої терапії, ехографії, СКТ, МРТ, гамма-сцинтиграфічного досліджень до їх комплексного вивчення.

Рішенням ЦМК і вченої ради університету замість двох одногодинних практичних занять стрічкового типу протягом двох семестрів, на кафедрі проводять 15 чотиригодинних протягом одного семестру. Це дає можливість усунути серйозну нестачу двох одногодинних за-

нять з медичної радіології та уникнути розтягнутості її вивчення протягом 30 тижнів (двох семестрів), а також надлишку паперової документації.

У зв'язку з цим проводимо один підсумковий модульний контроль замість трьох підсумкових модулів, що значно скорочує й без того зменшену кількість годин практичних занять (60).

Безперечне значення для якісної реалізації Болонського процесу в навчанні студентів має клініка при університеті, яка забезпечує необхідну професійно якісну підготовку студентів. Університетська клініка оснащена спіральним комп'ютерним томографом, апаратами ультразвукової діагностики з доплерографією, цифровим рентгенівським діагностичним апаратом. Тут є можливість ознайомити студентів із сучасними інноваційними технологіями.

На кафедрі розроблені діагностичні стандарти захворювань органів грудної клітки, серцево-судинної системи, органів травного апарату з позицій принципів доказової медицини, що дає можливість поліпшити підготовку студентів відповідно до сучасних світових стандартів лікування і діагностики.

Зважаючи на те, що в університеті навчаються 2000 англомовних студентів, на кафедрі підготовлено навчально-методичну документацію, лекції, видано англійською мовою навчальний посібник «Радіаційна медицина», яким забезпечено кожного студента.

Для інтегрованого навчання студентів кафедрою (разом з кафедрами «Анатомія людини» Кримського і Тернопільського медичних університетів) підготовлено до видання також підручник «Рентгеноанатомія».

З метою поліпшення навчання студентів шостого курсу та їх підготовки до державних іспитів співробітниками кафедри підготовлено набір зображень, отриманих за допомогою сучасних технологій при захворюваннях різних органів і систем для кафедр, що випускають молодих спеціалістів.

Разом з тим, не можна не згадати про низку проблем у викладанні радіології в медичних ВНЗ. Попри постійне зростання ролі цієї дисципліни в діагностиці захворювань усіх

органів і систем, впровадження сучасних величезно важливих діагностичних технологій (СКТ, МРТ, ОФЕКТ, ПЕТ, доплерографії, інтервенційної радіології та інших), кількість годин у навчальній програмі скоротилася до 60. Такої різко скороченої навчальної програми не існувало і не існує в жодній країні. Тому ми вважаємо, що вкрай важливо повернутися до навчальної програми 1996 року, якою було передбачено 36 лекційних і 74 практичних заняття з рентгено- і радіології.

Зважаючи на рекомендації Європейської Хартії навчання діагностичної радіології (2005) і Болонської системи освіти, необхідно збільшити кількість годин з найважливіших напрямків променевої діагностики у вигляді окремого циклу на шостому курсі .

Професор О.І. Крадінов, доценти В.В. Опришко, О.П. Прокопенко, В.О. Черноротов, канд. мед. наук О.В. Філіппов, О.О. Савін

Харківський національний медичний університет. Кафедра радіології та радіаційної медицини

Kharkiv National Medical University.
Department of radiology and radiation medicine

У вересні 1923 року у Харківському медичному інституті було організовано першу в Україні та одну з перших на території колишнього Радянського Союзу кафедру рентгенології. Очолив її відомий спеціаліст професор А.І. Штернман, який за 9 років (1923–1932)

чимало зробив для організації й оснащення кафедри, підготував перші навчально-методичні матеріали для студентів.

З 1932 по 1936 рік кафедрою керував видатний діяч системи охорони здоров'я, один з фундаторів вітчизняної медицини професор

На знімку: колектив кафедри у 2008 році: Зліва направо: перший ряд: канд.мед.наук. О.М. Астап'єва, член-кор. АМНУ, професор М.І. Пилипенко, доцент Е.П. Степанов, канд.мед.наук. Р.М. Спужак, другий ряд: канд.мед.наук. С.А. Амїрян, доценти: В.О. Стегній, Я.Е. Вікман, М.Є. Слабодчиков

Гурген Іванович Хармандар'ян. Надзвичайний організаторський талант, широка ерудиція і творча ініціатива дозволили йому за кілька років реорганізувати та піднести на вищий щабель педагогічну і наукову діяльність кафедри. Енергії цієї людини вистачало на все: водночас із завідуванням кафедрою він був директором Українського рентгенологічного інституту, засновником і головним редактором журналу «Вопросы онкологии», головою Українського товариства рентгенологів та радіологів, членом колегії Народного комісаріату охорони здоров'я республіки. З 1932 р. Г.І. Хармандар'ян виконував обов'язки заступника наркома охорони здоров'я УРСР та головного санітарного інспектора України. Науковими напрямками роботи кафедри у ці роки були рентгенодіагностика внутрігрудних пухлин, захворювань шлунка і кишечника, жовчних проток. Особливий інтерес становили роботи з рентгенодіагностики кісткової системи, виразкової хвороби шлунка і дванадцятипалої кишки, біологічної дії рентгенівських променів, рентгенотерапії запальних захворювань. У 1937 році Г.І. Хармандар'яна було призначено директором Московського інституту рентгенології і радіології та заступником головного санітарного інспектора Наркомату охорони здоров'я СРСР. На жаль, 8 березня 1938 року, під час сталінських репресій Гургена Івановича було заарештовано і у 1940 році він загинув у розквіті творчих сил. Через 28 років його помертвено реабілітували.

У 30-ті роки кафедра мала потужну, розташовану в усіх відділеннях клініки інституту і обласної клінічної лікарні, рентгенологічну і радіотерапевтичну апаратуру вітчизняного та імпортного виробництва. Завдяки цьому в рентгенівських кабінетах застосовували на той час новітні методи досліджень: бронхоскопію, холецистографію, піелографію, кімографію, томографію тощо.

У довоєнні роки на кафедрі були залучені до участі в роботі згодом відомі лікарі, які присвятили себе рентгенології (Е.Е. Аль, Ю.А. Бурлаченко, Е.Я. Бриль, Б.М. Куліш, О.А. Лемберг, Г.Г. Осетинський, В.М. Пономаренко, Р.І. Шарлай та ін.).

Багато з них пізніше очолили кафедри рентгенології в медичних інститутах Архангельська, Ленінграда, Львова або великі рентгенологічні відділення.

З 1936 по 1941 р., а потім у 1943–1946 рр. кафедрою завідував талановитий вчений, прекрасний спеціаліст у галузі рентгенодіагностики і педагог професор Олександр Абрамович Лемберг. Під час евакуації Харківського медичного інституту до м. Горького (1941–1943 рр.) кафедрою керував Е.Я. Бриль, а з 1946 по 1966 р. її очолював професор Юрій Андрійович Бурлаченко. Це була людина надзвичайних душевних якостей, видатний клініцист і діагност, талановитий вчений, педагог у найкращому розумінні цього слова. Його 20-річна плідна робота на кафедрі реалізувалася в підготовці численних педагогічних та наукових кадрів, лікарів рентгенологів для практичної охорони здоров'я. У 1954 році було введено викладання нової медичної дисципліни — медичної радіології. Відтоді кафедру було перейменовано на кафедру рентгенології і медичної радіології — відповідно до уявлень того часу про можливість цих двох складових сучасної радіології. Тоді асистентами кафедри були П.А. Мілонов, В.В. Цветкова, І.Т. Цилюрник. Під керівництвом професора Ю.А. Бурлаченка вони виконали кандидатські дисертації з актуальних питань рентгенодіагностики та радіонуклідної діагностики, проблем патогенезу променевої хвороби. Згодом доцент П.А. Мілонов очолив кафедру рентгенології і радіології у щойно організованому тоді медичному інституті в Запоріжжі, а доцент І.Т. Цилюрник — у Тернопільському медичному інституті. У 1954 р. по закінченні інституту при кафедрі було залишено асистентом І.Ф. Бодню — колишнього фронтовика. З цього ж року, крім викладання рентгенології і радіології студентам інституту, кафедра розпочала підготовку фахівців в аспірантурі та клінічній ординатурі.

Першими аспірантами у 1956 р. стали Ю.Т. Кіношенко, О.І. Крадінов, І.І. Кулик. Усі вони виконали і успішно захистили кандидатські дисертації. По закінченні аспірантури

О.І. Крадінов почав працювати в Кримському медичному інституті — асистентом і, згодом, доцентом, а коли захистив докторську дисертацію, присвячену вивченню функцій кишково-шлункового тракту після органозберігальних операцій на шлунку, отримав звання професора і очолив кафедру рентгенології і радіології і, нарешті, став деканом лікувального факультету. Ю.Т. Кіношенко також успішно захистив докторську дисертацію, став професором і з 1975 року очолював кафедру рентгенології Українського інституту удосконалення лікарів. З 1981 по 1986 р. він був водночас директором Харківського НДІ медичної радіології. По закінченні аспірантури І.І. Кулик залишився при кафедрі рентгенології і медичної радіології Харківського медичного інституту, де упродовж 19 років обіймав посаду асистента.

У 1957—1960 рр. в аспірантурі навчався В.К. Калина. Захистивши кандидатську дисертацію, він почав працювати у Київському інституті удосконалення лікарів, де виконав і захистив докторську дисертацію. Нині професор В.К. Калина працює вченим секретарем Національної комісії радіаційного захисту населення України при Верховній Раді.

У 1959—1962 рр. аспірантом кафедри був М.П. Ушков. Після захисту кандидатської дисертації він переїхав до Москви, працював у Центральному онкологічному інституті і згодом, захистивши докторську дисертацію, отримав звання професора. У 1960—1963 рр. аспірантом кафедри був П.В. Гайдук. Після закінчення навчання та захисту кандидатської дисертації він працював у Запорізькому медичному інституті доцентом, деканом факультету з навчання іноземних студентів. У 1963—1965 рр. на кафедрі рентгенології і медичної радіології навчався в аспірантурі О.Ф. Карчевський, якого після захисту кандидатської дисертації залишили працювати на кафедрі. До 1973 року він був асистентом, а потім очолив рентгенологічне відділення Харківської обласної клінічної лікарні.

У 1963—1965 рр. на кафедрі навчалися в аспірантурі М.І. Пилипенко та Е.П. Степа-

нов. Успішно закінчивши аспірантуру, обидва після захисту кандидатських дисертацій були залишені на кафедрі як асистенти, згодом — доценти. У 1965—1968 рр. навчалася в аспірантурі О.А. Шевцова, яка пізніше обійняла посаду асистента кафедри рентгенології УІУЛ, де працювала доцентом. Вона була останнім аспірантом Ю.А. Бурлаченка. Прикутий до ліжка тяжкою хворобою, він як справжній вчений і благородна людина, продовжував виконувати обов'язки наукового керівника і здійснював правку дисертації О.А. Шевцової. Однак її захист відбувся вже після його смерті.

У 1967 році завідувачем кафедри став канд. мед. наук, доцент Ігор Федорович Бодня, видатний фахівець у галузі рентгенодіагностики, винятково талановитий педагог, чудовий організатор. Він багато зробив для вдосконалення методики викладання рентгенології і медичної радіології, активно займався створенням і виданням навчально-методичних матеріалів для студентів, інтернів, практичних лікарів. Чимало випускників ВНЗ через багато років після його закінчення добре пам'ятають цікаві та оригінальні лекції і практичні заняття І.Ф. Бодні, його вміння враховувати щонайдрібніші деталі клініки й симптоматики захворювань при постановці діагнозу. Співробітники кафедри, численні його учні — практичні лікарі вважають І.Ф. Бодню своїм учителем.

Крім навчально-методичної та лікувальної діяльності І.Ф. Бодня багато уваги приділяв науково-дослідній роботі: виконував докторську дисертацію з діагностики сторонніх тіл бронхів, керував аспірантами і клінічними ординаторами. В останні роки свого життя підготував монографію «Технические условия рентгенографии», яку не встиг видати в зв'язку з передчасною смертю. Завдяки зусиллям завідувача кафедри професора М.І. Пилипенка її було видано в 2005 році.

Першим аспірантом у І.Ф. Бодні був Б.О. Шалабасов. Після успішного захисту кандидатської дисертації його було направлено на роботу до Кримського медичного інституту. Спочатку він працював асистентом

кафедри рентгенології, згодом — доцентом. У 1968—1970 рр. на кафедрі навчався в аспірантурі В.П. Кратінов. З 1971 р. він був асистентом, у 1973 р. захистив кандидатську дисертацію. Тривалий час працював завідувачем рентгенологічного відділення Харківського спеціалізованого диспансеру радіаційного захисту населення.

За той час, коли кафедру очолював І.Ф. Бодня, були підготовлені висококваліфіковані фахівці для практичної охорони здоров'я: А.М. Левендюк, Л.М. Каневський, Г.Д. Кінюк, В.А. Андреев. У 1970 р. до аспірантури на кафедрі був прийнятий О.Й. Безденежних. Після аспірантури він поїхав до Семипалатинська, де з 1973 по 1976 р. обіймав посаду асистента кафедри рентгенології. У 1976 р. пройшов за конкурсом на посаду асистента кафедри рентгенології і медичної радіології ХМІ, де працював доцентом до 2000 р. У цьому ж році, за конкурсом, асистентом став І.М. Хмилевський.

У 1980—1982 рр. у зв'язку з хворобою І.Ф. Бодні кафедрою керував д.м.н., професор Віктор Іларіонович Шантир, залишаючись при цьому директором Харківського НДІ медичної радіології МОЗ України.

З 1982 року і нині завідувачем кафедри є професор Микола Іванович Пилипенко. Ще зі студентських років він виявив неабиякий хист до наукової праці. Маючи глибокі знання не тільки з медичної радіології, але й з електротехніки, радіоелектроніки, він постійно реалізує нові ідеї в цих галузях. Не випадково його докторська дисертація «Кількісний аналіз транспорту РФП при захворюванні нирок», яку він захистив у 1987 році, була однією з перших дисертацій, де застосовано математичне моделювання кінетики радіофармпрепаратів у організмі. З 1987 року професор М.І. Пилипенко очолює Інститут медичної радіології ім. С.П. Григор'єва АМНУ, залишаючись при цьому завідувачем кафедри, яка з 1995 року стала зватися кафедрою променевої діагностики, променевої терапії і радіаційної медицини, а з 2007 року — кафедрою радіології і радіаційної медицини.

Завдяки зусиллям професора М.І. Пилипенка кафедра має дві бази — клініку Державної установи Інститут медичної радіології ім. С.П. Григор'єва АМН України та рентгенологічне відділення Харківської обласної клінічної лікарні. Це дозволяє працівникам кафедри використовувати у навчально-педагогічному процесі та науковій роботі сучасну діагностичну і терапевтичну апаратуру (гамма-камери, ультразвукові сканери, комп'ютерні томографи, ангиограф, МРТ, гамма-терапевтичні апарати, лінійний прискорювач тощо), а отже забезпечувати якісно новий рівень навчання та післядипломної спеціалізації студентів.

Із 1987 р. професор М.І. Пилипенко зі співробітниками проводить наукові дослідження, присвячені проблемам ядерної медицини, радіаційної онкології та радіаційного захисту пацієнтів при діагностичному та лікувальному застосуванні випромінень у онкологічних хворих. Він науковий керівник низки дослідних робіт, зокрема тих, що реалізуються у межах міжнародних наукових проектів і програм безпеки ядерної енергетики комісії Європейської співдружності. Результати його наукової діяльності відображено у понад 370 наукових працях. Він співавтор двох наукових відкриттів (1998, 2000 рр.) в царині взаємодії іонізуючої радіації з середовищами, за які його нагороджено медаллю ім. П. Капіци та медаллю ім. І.П. Павлова «За внесок в розвиток медицини і охорони здоров'я» Російською Академією природничих наук. Під керівництвом Миколи Івановича виконано і захищено 15 кандидатських та 6 докторських дисертацій. На даний час під його керівництвом виконується 2 кандидатські та 4 докторські дисертації. Крім того, він здійснює великий обсяг практичної лікарської роботи: керує радіологічним консилиумом, проводить рентгенологічні дослідження, надає постійну консультативну допомогу рентгенологам і радіологам Харкова і області.

У 1995 році М.І. Пилипенко підготував і видав тримовний (українсько-російсько-англійський) словник сучасної радіологічної

термінології, який фактично поклав початок формуванню радіологічної термінології в Україні. Варіант словника з російсько-англійською радіологічною термінологією виданий у Москві (видавництво «Видар») для російських колег. В 2000 р. науковець переклав і видав протоколи променевої терапії протиракового дослідного Центру Британської Колумбії (Канада), які сприяли поліпшенню надання медичної допомоги хворим на злоякісні новоутвори в Україні. Видання цієї книги стало поштовхом для створення Національних протоколів променевої терапії. В 2003 р. проф. М.І. Пилипенком видано монографію «Магнітнорезонансні зображення. Фізичні принципи, поняття, термінологія».

Микола Іванович Пилипенко здійснює велику багатогранну громадську діяльність: у 1988–1991 рр. був членом Наукової ради з рентгенології і радіології АН СРСР, членом Наукової ради АН СРСР з комплексної проблеми «Злоякісні новоутворення», Правління всесоюзного наукового товариства рентгенологів і радіологів, Президії Правління республіканського наукового товариства рентгенологів і радіологів УРСР. З 1991 р. він — віце-президент Асоціації радіологів України, член редакційної колегії журналу «Медицинская радиология» (Москва); з 1993 р. — засновник і головний редактор «Українського радіологічного журналу»; з 1995 р. — член Національної комісії з радіаційного захисту населення України; член Вченої медичної ради МОЗ України; з травня 1995 року очолює проблемну комісію «Медична радіологія» МОЗ та АМН України. У 1999 р. заснував і очолив як перший голова Українське товариство терапевтичних радіологів та радіаційних онкологів (УТТРО). Професора М.І. Пилипенка 2007 р. обрано членом-кореспондентом АМН України і цього ж року він отримав звання заслуженого діяча науки і техніки України.

У 80–90-ті роки ХХ століття кафедру поповнили нові співробітники — В.Г. Нестеров, Г.В. Грушка, В.О. Стегній, Я.Е. Вікман, М.Є. Слабодчиков, О.М. Астап'єва,

С.А. Аміразян, Р.М. Спужак, усі вони успішно захистили кандидатські дисертації. Поряд із навчальною і науковою роботою вони активно займалися лікарською діяльністю і стали одними з провідних фахівців у своїх галузях (Г.В. Грушка — радіонуклідна терапія, В.О. Стегній — комп'ютерна томографія, Я.Е. Вікман — ультразвукова і радіонуклідна діагностика, М.Є. Слабодчиков — рентгенологія, О.М. Астап'єва — радіонуклідна діагностика, С.А. Аміразян — радіаційна медицина).

Кандидат медичних наук В.Г. Нестеров, який 15 років був асистентом кафедри, перейшов на викладацьку роботу до Белгородського державного університету, де з часом став доцентом і деканом факультету з навчання іноземних студентів.

Останні 10 років у зв'язку із розширенням навчальної програми з радіології та введенням у медичному університеті курсу радіаційної медицини до проведення лекцій і практичних занять із студентами залучаються співробітники ДУ ІМР ім. С.П. Григор'єва АМНУ — кандидати та доктори медичних наук, які істотно допомагають кафедрі.

Вісімнадцять років тому кафедра розпочала підготовку в ординатурі і аспірантурі спеціалістів для зарубіжних країн — Йорданії, Судану, Сирії, С'єрра-Леоне, Лівану, Гани.

За всі роки існування кафедри її співробітники завжди були на передових рубежах вітчизняної науки. Провідне місце в тематиці кафедри відразу після її заснування посіла кардіологія. До цього розділу належать дослідження лінійних, площинних та об'ємних змін серця. Розроблений метод визначення об'єму серця за трьома діаметрами (Ю.А. Бурлаченко) був технічно найменш складним та точнішим, порівняно з пропонованими з цією метою іншими авторами. Сконструйовано оригінальний голковий індикатор для ортодіаграфії (Я.Л. Шик). Аналіз пульсацій серця в рентгеновському зображенні та їх групування здійснені Б.М. Кудішем. Його дослідження, присвячені рентгенодіагностичному вивченню шляхів припливу та відтоку крові зі шлуночків серця, є класичними і нині відомі не

тільки в нашій країні, а й за кордоном.

Проведено вивчення сегментів серця і великих судин при гіпертонічній хворобі (О.І. Крадінов), досліджено стан серця і судин методом електрокімографії (І.І. Кулик, М.І. Пилипенко, В.П. Крадінов), запропоновано методику рентгенографії із захисними ґратами (Ю.А. Бурлаченко, І.Ф. Бодня). Значна увага в наукових розробках приділяється також фізіології і патології органів дихання: застосуванню томографії при абсцесах легень (Ю.А. Бурлаченко), створенню приладу для дослідження легень у трьох дихальних фазах (Ю.А. Бурлаченко, І.Ф. Бодня); вивченню функції дихання у хворих на пневмоконіоз (І.Ф. Бодня, А.М. Левендюк), при хронічних пневмоніях — методом електрокімографії (А.Ф. Карчевський, Е.П. Степанов); діагностиці сторонніх тіл бронхів (І.Ф. Бодня), застосуванню рентгенофункціональних проб Вальсальви і Мюллера при хронічних неспецифічних захворюваннях легень (Е.П. Степанов). Органи шлунково-кишкового тракту вивчалися в працях Б.М. Штерна, Т.Г. Осетинського; розроблено методику пневмодіагностики раку верхнього відділу шлунка (І.І. Кулик), прискорене контрастування тонкої кишки з метою вивчення порушень її функції при виразковій хворобі та вегетосудинній дистонії (Е.П. Степанов). Дослідженнями кісткової системи займалися О.А. Лемберг, Ф.Р. Епштейн, П.В. Гайдук. У працях кафедри приділялась увага також дослідженням у галузі урології (Ю.Т. Кіношенко, Б.О. Шалабасов) і гінекології (І.Ф. Бодня).

У другій половині 60-х — на початку 70-х років чимало праць було присвячено вивченню стану різних органів при променевих впливах із застосуванням методів радіоіндикації. Це дослідження з вивчення проникності шкірних покривів (І.Т. Цилюрик), абсцесу Сельє при гострій променевій хворобі (М.П. Ушков), судинно-тканинних бар'єрів при цій хворобі, ускладненій крововтратою, опіком (О.Ф. Карчевський, М.І. Пилипенко, Е.П. Степанов, О.А. Шевцова). Досліджу-

вався також вплив загального опромінення на стан внутрішніх органів (П.А. Мілонов, В.К. Калина, В.В. Цветкова).

Починаючи з 1975 року, на кафедрі розробляються теоретичні і практичні проблеми використання ЕОМ для променевої діагностики.

На початку 70-х років кафедру було оснащено новим рентгено- та радіодіагностичним обладнанням: рентгенапаратами з УРІ, кінокамерою та рентгенотелебаченням, клінічним багатоканальним радіографом і радіоізотопним сканером, що дало змогу виконувати дослідження з використанням функціональної бронхографії (В.М. Коломенський, М.І. Пилипенко, О.Й. Безденежних), численні функціональні радіонуклідні дослідження (І.М. Хмільевський, М.І. Пилипенко, В.Г. Книгавко, В.Г. Нестеров). Тепер основні напрямки НДР кафедри такі: комплексна променева діагностика функціонального стану серцево-судинної системи, шлунково-кишкового тракту, нирок при променевій терапії онкологічних хворих (М.І. Пилипенко, М.Є. Слабодчиков, Г.В. Грушка); комп'ютерна томографія в офтальмології (Е.П. Степанов), ендокринології (В.О. Стегній); ультразвукова та радіонуклідна діагностика захворювань печінки (Я.Е. Вікман); розробка нових рентгеноконтрастних засобів (М.І. Пилипенко, М.Є. Слабодчиков) та інші. В 1998 році кафедра отримала можливість користуватися емісійним томографом ДУ ІМР ім. С.П. Григор'єва АМНУ, а на базі ХОКЛ з 1990 року — комп'ютерним томографом, з 2004 р. — спіральним КТ, МРТ, ангиографом та ін.

Викладачі кафедри постійно працюють над удосконаленням навчально-методичного забезпечення навчального процесу та поповнюють демонстраційний матеріал. Починаючи з 2007 року викладання радіології студентам на 3-му курсі всіх факультетів проводиться згідно з кредитно-модульною системою. У 2008 р. колективом кафедри підготовлено підручник для англomовних студентів «Diagnostic Radiology».

Сьогодні науково-педагогічний колектив

кафедри складається з 8 співробітників: завідувач кафедри член-кореспондент АМНУ, професор Пилипенко Микола Іванович, доценти Степанов Ернест Павлович, Вікман Ян Едуардович, Стегній Володимир Олексійович, Слабодчиков Микола Єгорович, асистенти Астап'єва Ольга Миколаївна, Амїразян

Сергій Артемович та Спузяк Роман Михайлович.

Телефони клінічних баз:

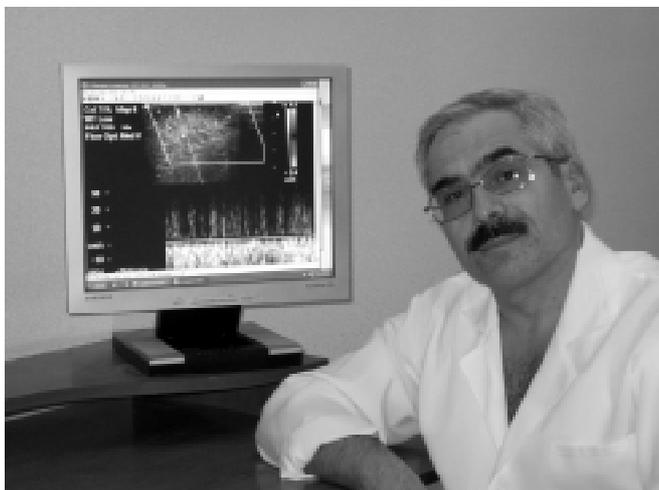
ДУ ІМР ім. С.П. Григор'єва АМНУ 057-704-18-03

Харківська обласна клінічна лікарня 057-705-07-45

Доцент Е.П. Степанов

Харківська медична академія післядипломної освіти. Кафедра ультразвукової діагностики

Kharkiv Medical Academy of Post-graduate Education.
Department of Ultrasound Diagnosis

Завідувач кафедри УЗД — Ризван Ягубович Абдуллаєв

Кафедра ультразвукової діагностики (УЗД) Харківської медичної академії післядипломної освіти була створена на початку 2008 р. Її очолив Ризван Ягубович Абдуллаєв, автор понад 140 наукових праць, серед яких 8 монографій і атласів, 7 навчальних посібників за типом мініатласів для спеціалістів УЗД, зокрема з такої діагностики опорно-рухового апарату, трансвагінальної доплерографії при ендокринному безплідді, з можливостей ультразвукової діагностики захворювань товстої кишки та з інших сучасних медичних проблем.

Основний напрямок наукової діяльності кафедри — всі відомі види УЗД, впровадження і розвиток нових видів таких досліджень опорно-рухового апарату, шлунка й кишечника,

Співробітники кафедри і курсанти: зліва направо Ю.В. Мацак, І.М. Сорокін, Р.Я. Абдуллаєв, С.Г. Єфіменко, аспіранти С.О. Пономаренко, І.М. Сафонова та лаборант Л.Г. Ізмайлова

Екзамен на циклі ПАЦ з УЗД приймають завідувач кафедри Р.Я. Абдуллаєв і завідувачка навчальної частини В.В. Грабар

діагностика ендокринних видів безпліддя, ультразвукова ангіологія, ехокардіографія плоду, візуалізація нервів і т.ін.

Розробляють тут і проблеми передових променевих технологій, вивчають можливості найсучаснішої техніки, що відбивається і в сфері наукового пошуку тих, хто виконує роботу на здобуття наукового ступеня кандидата чи доктора медичних наук.

Над докторськими дисертаціями працюють доцент Валерія Володимирівна Грабар («Комплексна ультразвукова діагностика стану жіночої репродуктивної системи при безплідді») та доцент Валерій Йосипович Калашников («Комплексна променева діагностика морфологічного субстрату синдрому хребтної артерії та порушень церебрального кровообігу»).

Кандидатські дисертації виконують аспіранти кафедри Світлана Олексіївна Алексеєва — з проблеми УЗ-діагностики при патології поперекового відділу хребта та Віктор Деджо Дункан — з вивчення можливостей трансвагінальної ехографії при деяких формах ендокринного безпліддя.

Здобувачі, асистент кафедри терапії Сумського медичного університету Валерій Володимирович Гапченко та асистент кафедри променевої діагностики Полтавської стоматологічної академії Олександр Олександрович Могила розробляють у своїх кандидатських роботах проблеми УЗД шийного відділу хребта і закритих пошкоджень колінного суглоба в ранньому післяопераційному періоді відповідно.

Темою дисертаційної роботи співробітниці Української військової медичної академії Олени Іванівни Гречаник стала комплексна ультразвукова діагностика уражень щитоподібної залози при захворюваннях сечостатевої системи.

На кафедрі виконують дисертаційні роботи й аспіранти Харківського медичного університету Філіп Нарте Горлеку і Сергій Анатолійович Позняков. Перший — на тему «Променева диференційна діагностика осередкових уражень печінки», та другий — «Комп-

лексна ультразвукова диференційна діагностика осередкових уражень матки».

Основні бази кафедри ультразвукової діагностики ХМАПО — Харківська міська клінічна лікарня швидкої і невідкладної медичної допомоги ім. О.І. Мецанінова, 17-та міська клінічна лікарня, 12-та дитяча поліклініка, Військовий шпиталь та інші.

У колективі кафедри працюють доценти В.В. Грабар, сфера її наукових інтересів — УЗД в гінекології та пренатології, В.Й. Калашников, який вивчає доплерографію судин мозку, асистенти — Г.Є. Костюківська — спеціаліст з МРТ, Л.М. Левитська; І.М. Сорокін та С.Г. Єфіменко — обласний і міський спеціалісти з УЗД, Л.А. Сисун — лікар вищої категорії з тієї ж спеціалізації, а також Ю.В. Мацак.

Збагатитися знаннями з питань ультразвукової діагностики слухачам курсів підвищення кваліфікації допомагають практичні заняття, які проводить кафедра.

Канд. мед. наук В.В. Грабар